

مجله‌ی برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری
سال چهارم، شماره‌ی ۱۵، زمستان ۱۳۹۴
صفحات ۱۲۷-۱۰۷

تبیین جامعه‌شناختی رفتار محیط‌زیستی گردشگران (مطالعه‌ی موردی: پارک جنگلی نور)^۱

صادق صالحی^۲

رحمت‌الله معمار^۳

آرزو باید^۴

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۲/۰۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۰۸/۰۹

چکیده:

در عصر حاضر، گردشگری بیش از هر چیز نوعی مصرف محیط زیست تلقی می‌شود. با توجه به این که بخش قابل توجه‌ای از این مصرف توسط گردشگران صورت می‌گیرد، می‌توان گفت که گردشگران نقش حائز اهمیتی در توسعه‌ی گردشگری پایدار و یا نابودی آن دارند. هدف از این تحقیق، بررسی جامعه‌شناختی رفتار گردشگران نسبت به محیط زیست در پارک جنگلی نور می‌باشد. چارچوب نظری تحقیق را مدل چندگانه: مدل انگیزه، توانایی، فرصت و مدل رفتار محیط زیستی شکل داده است. تحقیق حاضر با استفاده از روش پیمایش انجام شده و جامعه‌ی آماری آن را کلیه گردشگرانی را تشکیل می‌دهند که در مرداد سال ۱۳۹۳ از پارک جنگلی نور بازدید کردند. برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده و با استفاده از روش نمونه‌گیری در دسترس، تعداد ۳۰۰ پرسشنامه توسط گردشگران تکمیل گردید. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار آماری SPSS پردازش و با استفاده از آماره‌های توصیفی و تحلیلی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بین سن گردشگران، محل سکونت و رفتارهای محیط زیستی رابطه معناداری وجود ندارد. در مقابل، یافته‌های تحقیق نشان داد که بین جنسیت و سطح تحصیلات و رفتارهای محیط زیستی رابطه مثبت وجود دارد. هم‌چنین یافته‌ها نشان داد که در بین رفتارهای محیط زیستی

^۱ مقاله حاضر برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد خانم آرزو باید تحت عنوان "بررسی جامعه‌شناختی رفتار گردشگران (مطالعه موردی: گردشگران پارک جنگلی نور)" می‌باشد.

^۲ نویسنده مسئول: دانشیار جامعه‌شناسی محیط‌زیست، دانشگاه مازندران (s.salehi@umz.ac.ir)

^۳ استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران

^۴ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مطالعات جوانان علوم اجتماعی، دانشگاه مازندران

گردشگران و متغیرهای مستقل (فشارهای هنجاری، فرصت، دانش محیط زیستی، ارزش زیست محیطی، پارادایم نوین بوم‌شناختی، توانایی، انگیزه) رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: رفتار محیط زیستی، گردشگری، پارادایم نوین محیط زیستی، پارک جنگلی نور.

بیان مسأله

امروزه صنعت گردشگری به عنوان صنعتی پویا و دارای ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد، بخش مهمی از فعالیت‌های اقتصادی و تولیدی کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه را به خود اختصاص داده است (سازمان جهانی گردشگری^۱، ۲۰۰۷). صنعت گردشگری دارای آثار و نتایج گسترده نیز می‌باشد که از آن جمله می‌توان به جنبه اشتغال‌زایی و تأثیر آن بر کارکردهای توسعه‌ای و اقتصادی، اجتماعی در منطقه یا کشور اشاره داشت (هالجاوک^۲، ۲۰۰۳). ویژگی‌های ساختار گردشگری هر مکان به نوبه خود از یک طرف متأثر از اهمیت، اعتبار، ماهیت، تنوع نقش و کارکرد مذهبی، فرهنگی، تفریحی، تجاری و به‌طور کلی جاذبه‌های مکانی آن است و از طرف دیگر، برگرفته و تأثیرپذیرفته از ویژگی‌های اجتماعی، فرهنگی (باورهای اعتقادی) و اقتصادی ساکنان محلی و گردشگران است (ابراهیم زاده و همکاران، ۱۳۹۳). در این زمینه، رابطه گردشگری و محیط زیست نیز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در واقع، گردشگری و محیط زیست به‌طور متقابل به یکدیگر وابسته‌اند. از یک طرف، محیط زیست فیزیکی (طبیعی و انسان-ساز)، بسیاری از جاذبه‌ها و منابع طبیعی گردشگری را فراهم می‌سازد و از طرف دیگر، توسعه گردشگری می‌تواند آثار مثبت و منفی بر محیط زیست داشته باشد (زاهدی، ۱۳۸۵). اثرات مثبت گردشگری، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید، مطرح شدن جامعه و در نتیجه ایجاد فرصت‌های بیشتر برای توسعه و پیشرفت، توسعه صنایع دستی، بومی و محلی و... می‌باشد. در مقابل، اثرات منفی محیط زیستی ناشی از رشد و توسعه گردشگری می‌تواند شامل تولید زباله، آلودگی آب، آلودگی هوا، آلودگی بصری، آلودگی صوتی، بروز مشکلات کاربری زمین، شلوغی، ازدحام و ترافیک، رشد بیش از حد بخش خدماتی و رفاهی، آسیب به مناظر و نواحی طبیعی منطقه، تخریب جنگل‌ها، تالاب‌ها و سایر زیستگاه‌های منحصر به فرد و خاص و... گردد (خانی و دیگران، ۱۳۸۸). با توجه به اثرات مثبت و منفی گردشگری بر محیط زیست، لازم است برنامه‌ریزی‌های لازم برای تقلیل اثرات منفی گردشگری صورت پذیرد تا محیط زیست، طبیعت و محیط‌های طبیعی علاوه بر استفاده توسط نسل حاضر، برای استفاده نسل آتی نیز پایدار باقی بماند.

گردشگران از جمله گروه‌های اجتماعی هستند که رفتار آنها به شدت بر محیط زیست اجتماعات مقصد تأثیر می‌گذارد. در واقع، رفتار محیط زیستی گردشگران از جمله عوامل تأثیرگذار بر محیط زیست قصد می‌باشد. رفتار محیط زیستی، رفتار مثبت یا منفی افراد در برابر محیط زیست است که

^۱ UNWTO

^۲ Holjevac

می‌تواند باعث حفظ یا تخریب محیط زیست گردد. مطالعه‌ی علمی و شناخت رفتار گردشگران و تأثیر عوامل مؤثر بر انواع رفتارهایی که گردشگران در ارتباط با محیط زیست (مثل پارک‌ها) در پیش می‌گیرند، اطلاعات مناسبی را برای شناخت علمی و برنامه‌ریزی فراهم می‌نماید. در تحقیق حاضر، رفتار محیط زیستی گردشگران (پارک جنگلی نور) مورد بررسی قرار گرفته است. هم‌چنین، این تحقیق به دنبال شناخت علل مؤثر بر رفتارهای محیط زیستی است

پیشینه تحقیق

مینسا^۱ و دی منسا^۲ (۲۰۱۳) به ارزیابی نگرش محیط زیستی گردشگران نسبت به مدیریت محیط زیستی هتل‌ها در آکرا^۳ کشور غنا^۴ پرداختند. داده‌های لازم برای تحلیل از طریق پیمایش در میان گردشگران خارجی حاضر در ۵ هتل شهر آکرا گردآوری شد و ۳۸۴ نفر از گردشگران در این پیمایش شرکت داشتند. نتایج بررسی این محققان نشان داد که اکثر پاسخ دهندگان معتقد بودند که امکانات موجود در هتل مخرب محیط زیست نیستند، اما در بروز مشکلات جهانی محیط زیست بی تأثیر هم نیستند. این پاسخگویان بیشتر تمایل داشتند در هتل‌هایی اقامت کنند که مدیریت محیط زیستی مطلوبی داشته باشد. هم‌چنین بین برخی از ویژگی‌های جمعیت شناختی مانند سن و جنسیت و رفتار محیط زیستی رابطه مثبت و معنی دار وجود داشت. افرادی که درآمد بالاتری داشتند و دارای سن بیشتری بودند تمایل بیشتری برای اقامت در هتل‌هایی با مدیریت محیط زیستی بهتر ابراز نمودند. افراد متاهل، مذهبی و دارای تحصیلات بیشتر نیز حاضر بودند هزینه‌های اقامت در هتل‌های سبز را تقبل کنند.

پوهاکا^۵ (۲۰۱۰) در مقاله خود با عنوان «دغدغه‌های محیط زیستی طبیعت‌گردان‌ها و واکنش‌شان به برچسب‌های محیط زیستی در پارک ملی اولانکا» به بررسی دغدغه‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای محیط زیستی طبیعت‌گردها در فنلاند پرداخت. این بررسی مبتنی بر روش کیفی و کمی گردآوری داده بود. یافته‌های کیفی تحقیق مذکور نشان داد که طبیعت‌گردها دغدغه‌های محیط زیستی بالایی دارند و عمیقاً به مسائل محیط زیستی توجه دارند. به عبارت دیگر، هرچه دغدغه‌های محیط زیستی بیشتر باشد توجه به حفظ محیط زیست در طبیعت‌گردی و استفاده از محصولات با برچسب‌های محیط زیستی بیشتر است. هم‌چنین افرادی که تحصیلات بیشتر داشتند و از درآمد بالاتر برخوردار بودند، تمایل بیشتری نسبت به تهیه این نوع محصولات ابراز نمودند.

حیدری و همکاران (۱۳۹۲) پژوهشی را تحت عنوان «بررسی و تحلیل الگوی رفتاری گردشگران در دسترسی به جاذبه‌های شهری با استفاده از GIS مطالعه‌ی موردی: شهر شیراز» را به انجام

¹ Mensah

² Dei Mensah

³ Accra

⁴ Ghana

⁵ Puhakka

رساندند. هدف پژوهش مذکور بررسی و تحلیل الگوی رفتاری گردشگران در دسترسی به جاذبه‌های شهری بوده است. روش تحقیق در این پژوهش، میدانی و توصیفی تحلیلی بوده و داده‌های اولیه به صورت پیمایشی از طریق پرسشنامه تهیه و به پایگاه داده در GIS تبدیل گردیده شد. نتایج پژوهش مذکور نشان داد که الگوی رفتاری گردشگران در شهر شیراز بهینه است، به گونه‌ای که میانگین طول مسیر انحرافی که گردشگران در سطح شهر شیراز طی می‌نمایند، ۱۳ کیلومتر است. در این پژوهش با استفاده از اصول و ضوابط شهرسازی و گردشگری، بهینه‌ترین مسیرها و سطوح گردشگری در شهر شیراز پیشنهاد شده است.

جعفر صالحی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه کارشناسی ارشد خود مسأله «شکاف نگرش، دانش و رفتار محیط زیستی گردشگران» را مورد بررسی قرار داد و با استفاده از پرسشنامه به عنوان ابزار اصلی به جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پرداخت. اطلاعات جمع‌آوری شده به کمک نرم افزار SPSS و با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و استنباطی تحلیل شده‌اند. نتایج حاصل از اجرای آزمون همبستگی پیرسون نشان داد که رفتار محیط زیستی گردشگران با ارزش‌های زیست محیطی، درک منافع زیست محیطی، تصور فرهنگی و انگیزه فرهنگی رابطه مستقیم معنادار دارد. در مقابل، نتایج تحقیق مذکور نشان داد که میان دانش محیط زیستی و رفتار محیط زیستی گردشگران رابطه معناداری وجود ندارد.

صالحی و همکاران (۱۳۹۱) پژوهشی را تحت عنوان «بررسی رفتارهای محیط زیستی در بین گردشگران ساحلی، مطالعه‌ی موردی: گردشگران ساحلی شهر بوشهر در ایام نوروز» را به انجام رساندند. در تحقیق مذکور، رفتارهای محیط زیستی گردشگران ساحلی مورد بررسی قرار گرفت. در این تحقیق، تعداد ۲۶۷ پرسشنامه، به‌طور تصادفی بین گردشگران ساحلی شهر بوشهر توزیع گردید. نتایج پژوهش نشان داد که رابطه‌ی رفتارهای محیط زیستی با متغیرهای جنسیت، تحصیلات، وضعیت تأهل، نوع اقامت، چگونگی مسافرت، نگرش محیط زیستی، ارزش‌های محیط زیستی، دانش محیط زیستی و مدت اقامت آنان معنادار نیست. در مقابل، رفتارهای محیط زیستی گردشگران با متغیرهای نگرانی محیط زیستی و فرصت‌ها همبستگی مثبت رابطه داشته است. نتایج تحلیل چند متغیره‌ی رگرسیونی نشان داد که متغیر فرصت‌ها بیشترین نقش را در مدل تحقیق ایفاء نموده است.

مروری بر تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که عواملی مانند نگرانی و دغدغه محیط زیستی، نگرش محیط زیستی، دانش محیط زیستی، آگاهی و آموزش محیط زیستی، ارزش‌های محیط زیستی افراد و همچنین ویژگی‌های جمعیتی بر رفتار گردشگران تأثیر داشته است. به عبارت دیگر، نتایج تحقیقات انجام شده نشان می‌دهد که رفتارهای محیط زیستی گردشگران، تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار دارد. علاوه بر این، مروری بر مطالعات انجام شده نشان می‌دهد که تعداد مطالعات

علمی جهت شناخت رفتارهای محیط زیستی گردشگران بسیار اندک بوده و به ویژه در ارتباط با پارک‌های جنگلی خلاء شناخت علمی کاملاً محسوس می‌باشد.

مبانی نظری

تا دهه ۱۹۹۰، تحقیق در باب تعیین عوامل مؤثر بر رفتار محیط زیستی تنها بر مطالعه‌ی متغیرهای فردی متمرکز بود و توجه کل رویکردها، تاکید بر گرایش و علاقه محیط زیستی به عنوان شرط اساسی و شاید تنها شرط مقدم بر رفتار می‌شد (کورالیزا^۱ و برنگر^۲، ۲۰۰۰). به تدریج و به مرور زمان، دامنه نظریات گسترش یافت و عوامل دیگر را نیز مطمح نظر قرار داد. به طوری که می‌توان گفت دیدگاه‌های نظری مختلفی برای تبیین رفتارهای محیط زیستی مطرح شد (دانلپ^۳ و میشلسون^۴، ۲۰۰۲). در تحقیق حاضر، برای تبیین مسأله مورد پژوهش (بررسی جامعه‌شناختی رفتار گردشگران) از میان نظریات متعدد جامعه‌شناسی محیط زیست، از مدل چندگانه توسط اولاندر^۵ و توجرسون^۶ (۱۹۹۵) و مدل رفتار محیط‌زیستی فیتکائو^۷ و کسل^۸ برای تبیین رفتارهای محیط زیستی گردشگران استفاده شده است. صاحب نظران مدل چندگانه معتقدند که هنگام مطالعه‌ی تأثیر رفتار مصرف‌کننده بر محیط‌زیست، بایستی انگیزه، توانایی و امکانات را مورد توجه قرار داد. در مدل چندگانه، عوامل انگیزشی عبارتند از باورها، که بر نگرش مؤثر هستند؛ هنجارهای اجتماعی و نگرش که به نوبه خود، نیت مصرف‌کنندگان را برای عمل به یک روش خاص تعریف می‌کنند؛ باورها درباره یک فعالیت که اغلب در اثر تجربه تغییر می‌یابند. علاوه بر انگیزه، توانایی‌های فردی یعنی دانش و عادات، در تحقق نیت مؤثر هستند. مردم هر روزه یاد می‌گیرند و یا عاداتی دارند که آنها را به گونه تقریباً خودکار قادر به انجام وظیفه می‌کند. آنها هم‌چنین ممکن است اطلاعات مهمی نداشته باشند و یا قادر به درک پیام اطلاعات محیط‌زیستی نباشند. مهم‌تر از همه، فرد به فرصت‌هایی که بتواند به شیوه حامی محیط‌زیست عمل کند، نیاز دارد. اولاندر و توجرسون فرصت را به‌عنوان «پیش‌شرط‌های عینی برای رفتار» می‌بینند. با این حال، آنها اذعان می‌دارند که افراد ممکن است شرایط مشابه را به‌طور مختلف درک کنند، از این رو، امکانات را متفاوت ببینند (پیتیکاینن^۹، ۲۰۰۷: ۱۵). به زعم نیوا^{۱۰} و همکارانش (۱۹۹۷) مدل چندگانه نشان می‌دهد که مصرف‌کننده به دانشی درباره اینکه چرا تغییر رفتار افراد لازم است (دانش درباره طبیعت) و این که

¹ Corraliza,

² Berenguer

³ Dunlap

⁴ Michelson

⁵ Ölander

⁶ Thøgersen

⁷ Fietkau

⁸ Kessel

⁹ Pietikäinen

¹⁰ Niva

چگونه می‌تواند از محیط‌زیست محافظت نماید (اطلاعات کاربردی)، نیاز دارد. انگیزه ممکن است زمانی که فرد نمی‌داند چگونه و چه اعمالی بر محیط‌زیست تأثیرگذار است، برای عمل به شیوه‌ای خاص ضعیف باشد. اغلب برای تغییر عادات و فعالیت‌های مرسوم، نیاز به یادگیری شیوه‌های جدید اقدام به عمل به شیوه‌های حامی محیط‌زیست است (کولوموس^۱ و آیژمن^۲، ۲۰۰۲: ۲۵۷).

مدل رفتار محیط‌زیستی فیتکائو^۳ و کسل^۴ (۱۹۸۱)، از چارچوب جامعه‌شناختی برای تبیین رفتارهای محیط‌زیستی، استفاده می‌نماید. به عبارت دیگر، در این مدل از عوامل جامعه‌شناختی به خوبی عوامل روان‌شناختی برای تبیین وجود یا عدم وجود رفتار محیط‌زیستی استفاده می‌شود و از چند متغیر اصلی که به‌طور مستقیم و غیرمستقیم بر رفتار محیط‌زیستی تأثیر دارند، تشکیل شده است. این متغیرها از یکدیگر مستقل بوده و می‌توانند هم تأثیر بگذارند و هم تأثیر بگیرند و تغییر یابند. متغیرهای اساسی موجود در مدل رفتار محیط‌زیستی عبارتند از: الف). نگرش و ارزش‌ها: نگرش‌ها و ارزش‌ها می‌تواند مردم را قادر به یا مانع از انجام رفتارهای محیط‌زیستی کند. ب). مشوق‌های رفتاری: این عوامل بیشتر عواملی درونی هستند که می‌توانند از رفتارهای محیط‌زیستی حمایت نمایند یا آن را تقویت کنند؛ مانند مطلوبیت اجتماعی، کیفیت زندگی و پس‌انداز پول. ج). فشارهای هنجاری نسبت به رفتار محیط‌زیستی: شخص باید تقویت‌کننده مثبتی را برای ادامه یک رفتار محیط‌زیستی خاص دریافت نماید. این بازخورد می‌تواند درونی باشد (مانند رضایت از انجام کارهای خوب)، یا بیرونی (به‌عنوان مثال، اجتماعی مثل نریختن زباله، اقتصادی مثل دریافت پول برای بطری‌های جمع‌آوری شده). د). دانش: در مدل فیتکائو، دانش به‌عنوان تغییردهنده نگرش‌ها و ارزش‌ها عمل می‌کند (کولوموس و آیژمن، ۲۰۰۲: ۲۴۶).

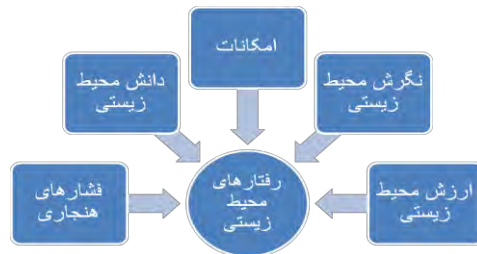
با توجه به این که هر یک از مدل‌های مزبور تنها به بخشی از موضوع مورد بررسی پرداخته‌اند، در تحقیق حاضر سعی شده است تا با استخراج عناصر اصلی مدل‌های فوق، مدل جدیدی طراحی و مورد آزمون تجربی قرار گیرد. بدین ترتیب، مدل تلفیقی زیرتدوین و به‌عنوان چارچوب تحقیق مورد بررسی تجربی، قرار خواهد گرفت.

^۱ Kollmuss

^۲ Agyeman

^۳ Fietkau

^۴ Kessel

نمودار شماره ۱: مدل نظری تحقیق

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

فرضیات تحقیق:

براساس مدل تحقیق، فرضیات زیر تدوین شده‌اند:

۱. ارزش‌های محیط زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد.
۲. دانش محیط زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد.
۳. نگرش محیط زیستی بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد.
۴. امکانات بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد.
۵. فشارهای هنجاری بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارد.
۶. متغیرهای جمعیت شناختی (سن، جنسیت، محل سکونت، سطح تحصیلات) بر رفتارهای محیط زیستی گردشگران تأثیر می‌گذارد.

روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر با استفاده از روش پیمایش انجام شد. در این جا، براساس چارچوب نظری، پرسشنامه‌ی تحقیق تدوین گردید و سپس بین گردشگران طبیعی که در ایام تابستان (سال ۱۳۹۳) از پارک جنگلی شهر نور واقع در استان مازندران بازدید کردند، توزیع شد. جامعه‌ی آماری تحقیق را گردشگران بازدید کننده از پارک جنگلی نور تشکیل داده و برای انتخاب نمونه‌ها، از روش نمونه‌گیری در دسترس یا نمونه‌گیری آسان^۱ استفاده شده است. با توجه به اطلاعات موجود، تعداد تقریبی گردشگران بازدید کننده از پارک جنگلی نور در محدوده زمانی مورد بررسی (مرداد ماه ۱۳۹۳)، ۲۰۰۰۰ نفر بوده‌اند که با استفاده از فرمول نمونه‌گیری کوکران، حجم نمونه مورد نیاز ۳۷۵ نفر تعیین شده‌اند. مع الوصف، پس از بازبینی پرسشنامه و حذف پرسشنامه‌های ناقص، تعداد ۳۰۰ پرسشنامه که فاقد نقص بوده است، ملاک بررسی و تحلیل در تحقیق حاضر قرار گرفت. داده‌های

^۱ Convenience sampling

گردآوری شده به کمک نرم افزار SPSS و با استفاده از آماره‌های توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

تعاریف و نحوه سنجش متغیرها

الف. رفتارهای زیست محیطی: رفتار محیط‌زیستی، مجموعه‌ای کنش‌های افراد جامعه نسبت به محیط‌زیست است که در یک طیف وسیع از احساسات، تمایلات و آمادگی‌های خاص برای رفتار نسبت به محیط‌زیست را شامل می‌شود. افراد هر جامعه‌ای برحسب شرایط و مقتضیات خاص اجتماعی و فرهنگی برخورد متفاوتی نسبت به محیط‌زیست دارند. این برخوردها و رفتارها ممکن است کاملاً منفی و برعکس محیط‌زیست و یا بالعکس کاملاً مثبت و برله محیط‌زیست باشد (عقیلی و همکاران، ۱۳۸۸). برای سنجش و اندازه‌گیری رفتار محیط‌زیستی از مقیاس ۹ گویه‌ای استرن^۱ (۲۰۰۰) استفاده شده است. در این جا، پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت از همیشه با کد ۴ تا به هیچ وجه با کد ۱ طبقه‌بندی شده است. نمره بالا در مقیاس رفتار محیط‌زیستی نشان‌دهنده جهت گیری رفتار محیط‌زیست‌گرایانه است. گویه‌های این مقیاس عبارت است از:

جدول شماره ۱: گویه‌های مربوط به رفتارهای محیط‌زیستی

۱	هنگام ترک محل گردش و حین مسافرت زباله‌ها را شخصاً جمع می‌کنم.
۲	من زباله‌های موجود را در سطل زباله می‌ریزم حتی اگر زباله را فرد دیگری رها کرده باشد.
۳	در مسافرت و گردش وسایل و زیراندازم را روی چمن و سبزه قرار می‌دهم.
۴	باقی مانده مواد غذایی را در نزدیک‌ترین محل می‌ریزم.
۵	در مسافرت و گردش، من سوخت مورد نیاز برای تهیه آتش را به همراه دارم.
۶	اگر آتش درست کرده باشم سعی می‌کنم از خاموش شدن کامل آن مطمئن باشم.
۷	در طول سفر از ظروف یک بار مصرف استفاده می‌کنم.
۸	اگر برای گردش به جنگل یا پارک بروم برای گرم شدن و تهیه غذا آتش درست می‌کنم.
۹	در مسافرت و گردش کیسه زباله با خودم به همراه دارم.

منبع: استرن، ۲۰۰۰

ب. دانش محیط‌زیستی: دانش محیط‌زیستی، شامل اطلاعاتی است که افراد درباره محیط‌زیست، بوم‌شناسی سیاره زمین و تأثیر کنش‌های انسانی بر روی محیط‌زیست/ زیست‌بوم دارند (آرکری^۲، ۱۹۹۰: ۱). با توجه به این تعریف می‌توان دانش درباره رفتار گردشگران را این‌گونه معرفی نمود: اطلاعات فرد درباره رفتار گردشگری، تأثیرات آن بر محیط‌زیست و انسان‌ها. از نظر

¹ Stern

² Arcury

تعریف عملیاتی، برای سنجش و اندازه‌گیری دانش محیط زیستی از مقیاس ۸ گویه‌ی محقق ساخته بهره گرفته شده است. پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت و به صورت بلی با کد ۲ و خیر با کد ۱، طراحی شده است. کسب امتیاز بالا در این مقیاس به معنای بالا بودن دانش محیط‌زیستی است. گویه‌های این مقیاس در جدول زیر بیان شده‌اند.

جدول شماره ۲: گویه‌های مربوط به دانش محیط‌زیستی

۱	گاز دی اکسید کربن در جو باعث ایجاد تأثیرات جهانی گلخانه‌ای می‌شود.
۲	تشدید اثر گلخانه‌ای موجب گرم شدن جهانی می‌شود.
۳	زباله‌های پلاستیکی، ۵۰ سال دیرتر در طبیعت تجزیه می‌شوند
۴	از بین رفتن جنگل‌های حاره‌ای، موجب افزایش اثرات گلخانه‌ای می‌شود.
۵	تخلیه فاضلاب در رودخانه‌ها مهم‌ترین عامل آلودگی آب است
۶	استفاده از انرژی‌های تجدید شونده (خورشید و باد)، باعث افزایش گرمای جهانی می‌شود.
۷	ریزگردها و طوفان شن عامل اصلی آلودگی هوا و فرسایش خاک است
۸	گاز متان در فعل و انفعال شیمیایی زباله‌ها تولید می‌شود

منبع: صالحی و همکاران، ۱۳۹۲

ج. نگرش محیط زیستی: نگرش محیط‌زیستی نیز مجموعه‌ای احساسات خوشایند یا ناخوشایند در مورد ویژگی‌های محیط فیزیکی یا مسایل مربوط به آن است (صالحی و همکاران، ۱۳۹۲). "از نظر تعریف عملیاتی و برای سنجش نگرش کلی نسبت به محیط‌زیست از مقیاس ۱۵ گویه‌ای دانلپ و ون لیپر (۲۰۰۰) استفاده شده است" (صالحی و قائمی اصل، ۱۳۹۲: ۷۱). پاسخ‌ها براساس طیف لیکرت از کاملاً موافق با کد ۵ تا کاملاً مخالف با کد ۱ طبقه‌بندی شده است. نمره بالا در مقیاس نگرش محیط زیستی نشان‌دهنده جهت‌گیری طرفدارانه محیط‌زیستی است. گویه‌های این مقیاس در جدول زیر آمده‌اند.

جدول شماره ۳: گویه‌های مربوط به نگرش زیست محیطی

۱	ما داریم وضعیتی پیدا می‌کنیم که کره زمین فقط می‌تواند نیازهای تعداد مشخصی از انسان‌ها را تامین کند.
۲	انسان‌ها حق دارند تا محیط زیست را برای تامین نیازهای خود تغییر دهد.
۳	هنگامی که انسان‌ها در طبیعت دخالت می‌کنند، پیامدهای مصیبت باری پیش خواهد آمد.
۴	نبوغ انسان، ما را مطمئن می‌سازد که زمین به جای غیر قابل زندگی تبدیل نمی‌شود.
۵	انسان‌ها، شدیداً از محیط زیست سوء استفاده می‌کنند.
۶	زمین منابع طبیعی فراوانی دارد و ما فقط کافی است که یاد بگیریم چگونه آن را توسعه دهیم.
۷	گیاهان و حیوانات به اندازه‌ی انسانها حق زیستن دارند.
۸	موازنه‌ی طبیعت به آن اندازه قدرت دارد که از عهده‌ی اثرات کشورهای صنعتی مدرن برآید.
۹	با وجود توانایی‌های ویژه‌ای که بشر دارد، انسانها هنوز تحت کنترل قوانین طبیعی اند.
۱۰	درباره اثرات تخریبی فعالیت‌های انسان بر محیط زیست شدیداً اغراق شده است.
۱۱	زمین همانند سفینه کوچکی است که فضا و منابع محدودی دارد.
۱۲	هدف از خلقت انسانها، حکمرانی بر سایر موجودات می‌باشد.
۱۳	تعادل طبیعت بسیار حساس است و به آسانی برهم می‌خورد.
۱۴	بالاخره، انسانها یاد خواهند گرفت که چگونه با طبیعت برخورد کنند تا بتوانند بر آن کنترل یابند.
۱۵	اگر همه چیز به همین صورت ادامه یابد، به زودی شاهد یک فاجعه‌ی محیط زیستی بزرگ خواهیم بود.

منبع: صالحی و قائمی اصل، ۱۳۹۲

د. ارزش زیست محیطی: ارزش محیط زیستی شامل جهت‌گیری‌های اساسی فرد در مورد محیط زیست و نشانگر جهان بینی وی در مورد جهان طبیعی است (بار^۱ و همکاران، ۲۰۰۳). برای سنجش و اندازه‌گیری ارزش محیط زیستی از مقیاس ۵ گویه‌ای استفاده شده است. پاسخ‌ها بر اساس طیف لیکرت از کاملاً موافق با کد ۵ تا کاملاً مخالف با کد ۱ طبقه‌بندی شده است. کسب امتیاز بالا در این مقیاس به معنای بالا بودن ارزش محیط زیستی می‌باشد. گویه‌های این مقیاس عبارتند از: تمام چیزها، خواه انسان باشند، خواه جانور یا گیاه یا سنگ حق حیات دارند؛ طبیعت حتی در جنبه‌های بی‌جان خود نیز باید مورد محافظت قرار بگیرد؛ ما در مقابل نسل‌های آتی در زمینه محیط زیست مسؤول هستیم؛ سیاره زمین به خودی خود ارزشمند هست و باید مورد محافظت قرار گیرد و بالاخره، حریم طبیعت را باید حفظ کرد و برای آن ارزش قائل شد.

ه. امکانات: زیرساخت‌ها و فرصت‌های لازم که افراد برای رفتار مناسب به آنها احتیاج دارند، در اتباط با رفتار گردشگری شامل دسترسی به قوانین مناسب، افراد راهنما، امکانات مناسب و... می‌باشد. برای سنجش و اندازه‌گیری فرصت‌ها از مقیاس ۵ گویه‌ای صالحی و همکاران (۱۳۹۱)

^۱ Barr

استفاده شده است. پاسخ‌ها براساس طیف لیکرت از کاملاً موافق با کد ۵ تا کاملاً مخالف با کد ۱ طبقه‌بندی شده است. کسب امتیاز بالا در این مقیاس به معنای وجود فرصت‌ها و زیرساخت‌های لازم در مورد رفتار گردشگری است. گویه‌های این مقیاس عبارتند از: سطل زباله به اندازه کافی در گردشگاهها وجود دارد؛ در زمان ورود به گردشگاه‌ها به ما کیسه زباله می‌دهند؛ تابلوهای راهنما درباره حفاظت از درختان برای جلوگیری از آتش سوزی در پارک‌ها وجود دارد؛ در پارک‌ها افراد راهنما برای استفاده درست از پارک و تذکر دادن به افراد متخلف حضور دارند و نهایتاً، امکانات لازم جلوگیری از تخریب محیط زیست مانند آتش‌دان‌ها برای مهار کردن آتش در دسترس است.

۱. فشارهای هنجاری: انواع مختلفی از هنجارهای اجتماعی وجود دارد، یکی از آنها هنجار شخصی است که با مفهوم از خود مرتبط است و به عنوان یک احساس تعهد اخلاقی تجربه می‌شود (مینتون و روز، ۱۹۹۷ و شوارتز، ۱۹۷۳). هنجارهای شخصی اشاره به اظهاراتی دارد در مورد اینکه چگونه فرد باید رفتار کند (به‌طور کلی) و یا اینکه چگونه فرد معتقد است که باید با توجه به دیگران و محیط زیست رفتار کند (دیتز^۱، و همکاران، ۲۰۰۵). برای سنجش و اندازه‌گیری هنجار شخصی از مقیاس ۵ گویه‌ای محقق ساخته بهره گرفته شده است. پاسخ‌ها براساس طیف لیکرت از کاملاً موافق با کد ۵ تا کاملاً مخالف با کد ۱ طبقه‌بندی شده است. کسب امتیاز بالا در این مقیاس به معنای شدت هنجار اجتماعی است. گویه‌های این مقیاس عبارتند از: طبیعت را تمیز نگه می‌دارم چون آن را خانه دوم خودم می‌دانم؛ زباله را در محیط زیست رها نمی‌کنم چون باور دارم به خودم آسیب می‌زنم؛ اعضای خانواده از من انتظار دارند که زباله‌های منزل را بازیافت کنم؛ همسایه‌ها توقع دارند که زباله‌ها را در سطل‌های زباله در محل قرار دهیم و نهایتاً، هیچ وقت زباله را در خیابان نمی‌ریزم، چون فکر می‌کنم دیگران مرا تحت نظر دارند.

اعتبار و پایایی

در تحقیق حاضر برای اطمینان از اعتبار ابزار سنجش، ابتدا اعتبار صوری سؤالات پرسشنامه، از نظرات متخصصان در حوزه‌ی موضوع تحقیق، مورد بهره برداری قرار گرفت. علاوه بر این، تلاش گردید تا در طراحی سؤالات پرسشنامه، از سؤالات مشابه که در تحقیقات پیشین استفاده شده‌اند، بهره گرفته شود. هم‌چنین، برای اطمینان از پایایی نتایج، روش آلفای کرونباخ مورد استفاده قرار گرفته است. بر این اساس، ضریب آلفای محاسبه شده برای متغیرهای تحقیق عبارتند از: رفتارهای محیط زیستی ۰/۹۲، دانش زیست محیطی ۰/۷۲، نگرش محیط زیستی ۰/۸۹، ارزش محیط زیستی ۰/۹۰، فشارهای هنجاری ۰/۸۴ و در نهایت، متغیر امکانات ۰/۸۱.

^۱ Dietz

نتایج و یافته‌های تحقیق

الف) توصیف متغیرهای جمعیت‌شناختی

توزیع گردشگران مورد بررسی بر حسب متغیرهای زمینه‌ای نشان می‌دهد که ۴۸/۰ درصد پاسخگویان مورد بررسی را مردان و ۵۲/۰ درصد از آنها را زنان تشکیل می‌دهد. بیشترین افراد مورد بررسی (۶۰/۳ درصد) در گروه سنی ۱۵-۳۰ سال و کمترین پاسخگویان (۱/۰ درصد) در گروه سنی بالای ۷۵ سال قرار دارند. سطح تحصیلات ۴/۰ درصد از پاسخگویان زیردپلم، ۱۲/۳ درصد دپلم، ۸۳/۷ درصد بالاتر از دپلم می‌باشد. مقایسه درصدهای فوق نشان می‌دهد که گروه بالاتر از دپلم با ۸۳/۷ درصد بیشترین تعداد را به خود اختصاص داده است. ۶۹/۳ درصد از پاسخگویان در شهر و ۳۰/۷ درصد در روستا سکونت دارند.

ب. توصیف اجمالی متغیرهای اصلی تحقیق

همانطور که در بخش روش‌شناسی نیز مطرح شد متغیر «ارزش محیط‌زیستی» با ۵ گویه سنجیده شده است. نتایج تحقیق نشان داده است که در مجموع، میانگین ارزش محیط‌زیستی ۴/۲۲ از ۵ می‌باشد. به عبارت دیگر، گردشگران برای محیط زیست ارزش بسیار بالایی قائل هستند. نتایج تحقیق در ارتباط با متغیر «نگرش محیط‌زیستی» نیز نشان داده است که در مجموع، میانگین نگرش محیط‌زیستی ۴/۰۳ از ۵ می‌باشد. به عبارت دیگر، گردشگران مورد بررسی نگرش محیط‌زیستی بسیار مثبتی دارند. بر اساس یافته‌های تحقیق، می‌توان گفت که میانگین دانش محیط‌زیستی گردشگران مورد بررسی ۱/۷۵ از ۲ می‌باشد. به عبارت دیگر، می‌توان گفت دانش محیط‌زیستی بسیار بالاتر از حد متوسط است. نتایج تحقیق در ارتباط با متغیر «فشارهای هنجاری» که با ۷ گویه سنجیده شده نشان می‌دهد که در مجموع، میانگین فشارهای هنجاری ۳/۸۷ از ۵ می‌باشد که می‌توان گفت گردشگران معتقدند که باید با احساس تعهد با محیط‌زیست رفتار کنند. هم‌چنین، نتایج تحقیق در ارتباط با متغیر «امکانات» نشان داد که در مجموع، میانگین فرصت ۳/۱۹ از ۵ می‌باشد که می‌توان گفت گردشگران امکانات و زیرساخت‌های لازم برای رفتار مناسب به محیط‌زیست را در اختیار دارند. نهایتاً، یافته‌های تحقیق در ارتباط با متغیر وابسته (رفتارهای محیط‌زیستی) نشان می‌دهد که میانگین رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران ۳/۴۹ از ۴ می‌باشد و بر این اساس می‌توان گفت سطح رفتارهای محیط‌زیستی نسبتاً بالا گزارش شده است. جدول زیر نشان‌دهنده شاخص‌های آماری (حداقل، حداکثر، میانگین، انحراف معیار) متغیرهای مورد بررسی را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۴: شاخص‌های آماری مفاهیم و متغیرهای اصلی تحقیق

ردیف	مقیاس / متغیر / مفهوم	نمره حداقل و حداکثر	میانگین	انحراف معیار
۱	نگرش محیط زیستی	۵-۱	۴/۰۳	۱/۱۸
۲	دانش محیط زیستی	۲-۱	۱/۷۵	۰/۴۱
۳	ارزش محیط زیستی	۵-۱	۴/۲۲	۱/۱۷
۴	فشارهای هنجاری	۵-۱	۳/۸۷	۱/۱۳
۵	امکانات	۵-۱	۳/۱۹	۱/۳۸
۶	رفتارهای محیط زیستی	۴-۱	۳/۴۹	۰/۸۳

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

نتایج حاصل از آزمون‌های آماری برای بررسی فرضیات تحقیق تحت دو عنوان متفاوت و در ذیل ارائه شده‌اند.

الف. متغیرهای جمعیت شناختی

همانطور که قبلاً مطرح شد، با توجه به نتایج تحقیقات پیشین و مدل نظری تحقیق، متغیرهای جمعیتی نظیر جنسیت و محل سکونت، از جمله فرضیات تحقیق را تشکیل دادند. در این جا برای بررسی نقش جنسیت و محل سکونت، از آزمون تی استفاده شده و نتایج آزمون در جدول ذیل منعکس شده است.

جدول شماره ۵: آزمون تفاوت میانگین رفتارهای محیط زیستی بر حسب جنسیت و محل سکونت

متغیرهای دو شقی	گروه‌ها	تعداد	میانگین	آزمون t	سطح معناداری
جنسیت	زن	۱۵۶	۳۱/۹۶	-۳/۱۲۵	۰/۰۰۰
	مرد	۱۴۴	۳۱/۰۱		
محل سکونت	شهر	۲۰۸	۳۱/۵۸	۰/۳۳۴	۰/۲۱۴
	روستا	۹۲	۳۱/۳۳		

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

با توجه به داده‌های جدول فوق می‌توان گفت که از لحاظ میانگین، رفتارهای محیط زیستی بین مرد و زن در این آزمون تفاوت معناداری (۰/۰۰۰) وجود دارد. هم‌چنین، با توجه به سطح معناداری (۰/۲۱۴) تفاوتی بین ساکنان شهر و روستا وجود ندارد.

سطح تحصیلات و رابطه آن با رفتار محیط زیستی گردشگران مورد بررسی و آزمون قرار گرفت. در حقیقت، برای پاسخ به این سوال که آیا بین سطح تحصیلات و رفتار محیط زیستی گردشگران پارک جنگلی نور رابطه وجود دارد، از آزمون آنووا استفاده شده است. نتایج آزمون آنووا نشاندهنده است

(مقدار آزمون = ۸/۷۹؛ سطح معنی داری = ۰/۰۰) که رفتار محیط زیستی گردشگران برحسب تحصیلات تفاوت معناداری دارد. برای آنکه از جزئیات رفتارهای محیط زیستی گردشگران برحسب سطوح تحصیلات (زیردیپلم، دیپلم و بالاتراز دیپلم) آگاه شویم با تکیه بر آزمون Tukey به مقایسه میانگین‌ها پرداخته ایم. جدول زیر تفاوت میانگین‌ها را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۶: آزمون تفاوت میانگین سطح تحصیلات و رفتارهای محیط زیستی گردشگران

تحصیلات	میانگین	زیردیپلم	دیپلم	بالاتراز دیپلم
زیردیپلم	۲۸/۳		۰/۸۶	-۳/۱۲
		تفاوت میانگین		۰/۱۶
دیپلم	۲۹		۰/۸۶	-۳/۹۹
		تفاوت میانگین		۰/۰۰
بالاتراز دیپلم	۳۲/۱۲		۳/۹۹	
		تفاوت میانگین	۳/۱۲	۰/۰۰
		سطح معنی داری	۰/۱۶	

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

با توجه به نتایج آزمون و نیز سطح معناداری مندرج در جدول فوق، می‌توان گفت که گردشگرانی که دارای تحصیلاتی در سطح دیپلم و بالاتر از دیپلم هستند، دارای رفتارهای محیط زیستی مسؤولانه‌تری هستند. هم‌چنین گردشگرانی که در مقاطع دیپلم و بالاتراز دیپلم بودند، میانگین‌های بالاتری در رفتارهای محیط زیستی داشتند.

ب. آزمون فرضیات اصلی

همانطور که قبلاً مطرح شد، مطابق فرضیات تحقیق متغیرهای اساسی که بر رفتار محیط زیستی گردشگران تأثیر دارند، عبارتند از: ارزش‌های محیط زیستی، دانش محیط زیستی، نگرش محیط زیستی، امکانات مناسب و نهایتاً، فشارهای هنجاری.

جدول شماره ۷: ضرایب همبستگی متغیرهای مستقل با رفتارهای محیط زیستی

متغیر وابسته (رفتارهای محیط زیستی)		متغیرهای مستقل
سطح معناداری	شدت همبستگی	
۰/۰۰۰	۰/۲۴۸	ارزش‌های محیط زیستی
۰/۰۰۰	۰/۲۳۵	نگرش محیط زیستی
۰/۰۰۰	۰/۱۵۶	فشارهای هنجاری
۰/۰۰۰	۰/۱۵۲	دانش محیط زیستی
۰/۱۸	۰/۰۷	امکانات مناسب

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

نتایج آزمون آماری مندرج در جدول فوق گویای این است که رفتارهای محیط زیستی گردشگران با دانش زیست محیطی، ارزش زیست محیطی، نگرش زیست محیطی و فشارهای هنجاری همبستگی مسقیم و مثبت وجود دارد. به عبارت دیگر، آن دسته از گردشگران مورد بررسی که دانش زیست محیطی، ارزش زیست محیطی، نگرش زیست محیطی، خود-کارآمدی و فشارهای هنجاری بالاتر را ابراز داشته‌اند، رفتارهای محیط زیستی سازگاری تری را نسبت به محیط زیست از خود نشان دادند. هم‌چنین، نتایج جدول فوق نشان می‌دهد که بین رفتارهای محیط زیستی با امکانات رابطه معناداری وجود ندارد.

تحلیل رگرسیونی چند متغیره

با استفاده از تحلیل رگرسیونی چند متغیره می‌توان تأثیر مجموعه‌ای از متغیرهای مستقل با یک متغیر وابسته را بررسی نمود. درحقیقت رگرسیون چند متغیره ترکیبی خطی از متغیرهای مستقل را ایجاد می‌نماید که حداکثر همبستگی را با متغیر وابسته نشان دهند. به منظور ارزیابی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته از روش رگرسیون گام به گام استفاده شده است و متغیرهایی که بیشترین ضریب تعیین شده را دارا بودند در مدل باقی ماندند. در خصوص بررسی هم خطی متغیرهای مستقل از آماره تولرانس استفاده شده است. هرچه تولرانس نزدیک به یک باشد نشان از عدم هم خطی متغیرهاست.

جدول شماره ۸: مدل رگرسیونی گام به گام متغیرهای مستقل در تبیین متغیر رفتارهای محیط زیستی

مدل	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R Square)	ضریب تعیین تعدیل شده (Adjust R Square)	مقدار آزمون F	سطح معناداری
۱	۰/۳۶۸	۰/۱۳۵	۰/۱۳۳	۶۲/۱۹۳	۰/۰۰۰
۲	۰/۴۲۹	۰/۱۸۴	۰/۱۸۰	۴۴/۷۵۹	۰/۰۰۰
۳	۰/۴۷۳	۰/۲۲۴	۰/۲۱۸	۳۷/۹۹۹	۰/۰۰۰
۴	۰/۴۹۶	۰/۲۴۶	۰/۲۳۹	۳۲/۲۴۲	۰/۰۰۰
۵	۰/۵۰۷	۰/۲۵۷	۰/۲۴۸	۲۲/۲۹۵	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

جدول فوق نشان می‌دهد که رگرسیون از ۵ مدل (گام) تشکیل شده است و با توجه به این که مناسب بودن مدل (گام) در هر مرحله بر اساس آماره F سنجیده می‌شود، اطلاعات حاصله گویای آن است که مقدار آزمون F ، با ۹۹ درصد اطمینان و در سطح خطای کوچکتر از ۰/۰۱ معنی دار است. به عبارت دیگر، متغیرهای مستقل قادر به تبیین تغییرات متغیر می‌باشند. بیشترین ضریب تعیین

به ترتیب، مربوط به مدل (گام) ۵ می‌باشد که ۲۵/۷ درصد و مدل (گام) ۴ که ۲۴/۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند.

جدول شماره ۹: ضرایب تأثیر مدل نهایی رگرسیون متغیرهای مستقل تبیین کننده رفتارهای محیط زیستی

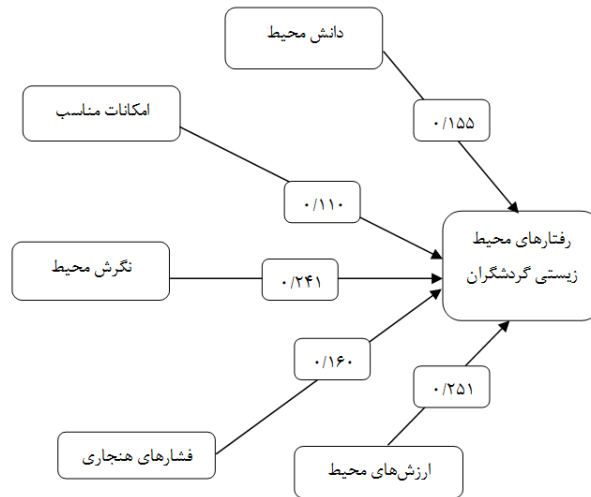
متغیر	ضریب بتا	Tآزمون	معناداری	تولرانس
مقدار ثابت	-	-۰/۹۰۵	۰/۰۰۰	-
ارزش‌های محیط زیستی	۰/۲۵۴	۵/۲۵۲	۰/۰۰۰	۰/۸۰۸
نگرش محیط زیستی	۰/۲۳۴	۴/۹۲۹	۰/۰۰۰	۰/۸۳۶
فشار هنجاری	۰/۱۴۷	۳/۲۴۷	۰/۰۰۰	۰/۹۱۶
دانش محیط زیستی	۰/۱۴۹	۳/۳۰۸	۰/۰۰۰	۰/۹۳۴
امکانات مناسب	۰/۱۱۰	۲/۴۳۰	۰/۰۱۶	۰/۹۱۳

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

جدول فوق متغیرهایی که در مدل نهایی رگرسیون باقی مانده‌اند را نشان می‌دهد. در مدل رگرسیون گام به گام تمامی متغیرهای مستقل یک به یک وارد شدند، و متغیر ارزش‌های محیط زیستی اولین متغیری است که وارد مدل شده و در مقابل، متغیر امکانات آخرین متغیری که وارد مدل شده و کمترین تأثیر آماری را در تبیین تغییرات متغیر وابسته دارا می‌باشند.

تأثیر ضرایب رگرسیونی

به کمک تأثیر ضرایب رگرسیونی می‌توان تأثیرات مستقیم هر یک از متغیرهای مستقل را بر متغیر وابسته و میزان این تأثیرات را شناسایی نمود. در نتیجه، مدل نظری تحقیق مورد آزمون قرار می‌گیرد و تبدیل به مدل تجربی تحقیق می‌شود. مدل تجربی تحقیق از طریق رگرسیون چند متغیره و به شیوه همزمان مورد آزمون قرار گرفت. نمودار ذیل مدل تجربی را نشان می‌دهد.

نمودار ۲: مدل تجربی تحقیق

منبع: یافته‌های تحقیق حاضر

همانطور که در مدل تجربی تحقیق نشان داده شده است مسیرهای تعیین شده نشان دهنده تأثیرات مستقیم متغیرهای مختلف بر متغیر وابسته می‌باشد. این مسیرها شامل مسیر ارزش‌های محیط زیستی، نگرش محیط زیستی، فشار هنجاری، دانش محیط زیستی و امکانات مناسب برای انجام رفتارهای محیط زیستی می‌باشد.

جدول شماره ۱۰: تأثیر مستقیم متغیرهای مستقل بر رفتارهای محیط زیستی

متغیرها	اثر مستقیم	اثر غیر مستقیم	اثر کل
ارزش‌های محیط زیستی	۰/۲۴۱	-	۰/۲۴۱
فشار هنجاری	۰/۲۵۱	-	۰/۲۵۱
دانش محیط زیستی	۰/۱۵۵	-	۰/۱۵۵
امکانات مناسب	۰/۱۱۰	-	۰/۱۱۰

همانطور که اطلاعات جدول فوق نشان می‌دهد متغیر ارزش محیط زیستی و نگرش محیط زیستی و نگرش محیط زیستی نسبت به متغیرهای دیگر، متغیر پیش‌بینی کننده قوی‌تری محسوب می‌شود.

بحث و نتیجه گیری

همانطور که ملاحظه شد، نتایج تحقیق نشان داده است که بین جنسیت و رفتار محیط‌زیستی رابطه معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر، گردشگران زن رفتارهای مسؤولانه تری نسبت به محیط زیست از خود نشان داده‌اند. این نتیجه، با نتایج تحقیقات انجام شده توسط مینسا و دی منسا (۲۰۱۳) سازگاری دارد که در بررسی خود به ارتباط مثبت و معنادار بین رفتارهای محیط‌زیستی با جنسیت دست یافته‌اند. هم‌چنین، نتایج تحقیق در ارتباط با توزیع سنی تحقیق نشان می‌دهد که گردشگران گروه سنی (۱۵-۳۰ سال) رفتارهای محیط‌زیستی مناسب‌تری از خود نشان داده و سازگارتر با محیط زیست رفتار می‌کنند. هم‌چنین نشان تحقیق نشان داده است که بین سطح تحصیلات با محیط زیست رابطه مثبت و مستقیمی وجود دارد. به عبارت دیگر، هرچه میزان سطح تحصیلات افزایش می‌یابد، رفتارهای محیط‌زیستی گردشگران افزایش می‌یابد.

یکی دیگر از نتایج تحقیق حاضر توانست نشان دهد که نگرش محیط‌زیستی گردشگران با رفتارهای محیط‌زیستی آنها همبستگی مسقیم و مثبت دارد. این نتیجه، با نتایج به دست آمده توسط سایر محققان مثل صالحی (۲۰۰۸)، استرن (۲۰۰۰)، کریم‌زاده (۱۳۸۹) و شباهت دارد که در بررسی خود به ارتباط مثبت و معنادار بین رفتارهای محیط‌زیستی با نگرش محیط‌زیستی دست یافته‌اند.

هم‌چنین مطابق یکی دیگر از نتایج تحقیق، بین رفتارهای زیست محیطی و دانش زیست محیطی رابطه وجود داشته است. کیوون و همکاران (۲۰۰۹) و صالحی (۱۳۸۹) نیز در تحقیقات خود به نتایج مشابهی دست یافتند. به این صورت که نتایج تحقیقات مذکور نیز نشان داد که دانش محیط‌زیستی تأثیر مثبت و معنی داری بر رفتار محیط‌زیستی گردشگران دارد.

نتایج تحقیق حاضر نشان داد که بین متغیر ارزش محیط‌زیستی و رفتار محیط‌زیستی گردشگران و بازدیدکنندگان از پارک جنگلی نور رابطه مثبتی وجود دارد. در این زمینه، می‌توان به نتایج تحقیقات پیشین که توسط جعفرصالحی (۱۳۹۲) و کریم‌زاده (۱۳۸۹) صورت گرفت اشاره نمود. در تحقیقات مذکور نیز محققان به نتایج مشابهی دست یافتند و نتایج تحقیقاتشان نشان داد که بین ارزش محیط‌زیستی با رفتارهای محیط‌زیستی رابطه مثبت و معنی داری وجود دارد.

از دیگر نتایج تحقیق حاضر این است که نشان داد بین متغیر فشار هنجاری و رفتار محیط‌زیستی گردشگران رابطه مثبتی وجود دارد. این نتیجه، با نتیجه تحقیقی که توسط حقیقیان و همکاران (۱۳۹۱) صورت گرفت، سازگار است. در حقیقت، همانند تحقیق حاضر، در این تحقیقات نیز محققان به این نتیجه رسیدند که فشارهای هنجاری تعیین‌کننده مهمی برای رفتارهای محیط‌زیستی می‌باشند.

وجود رابطه بین امکانات و رفتارهای محیط‌زیستی در تحقیق حاضر مورد تایید تجربی قرار گرفت. در حالیکه صالحی و همکاران (۱۳۹۱) نیز در تحقیق خود به همین نتیجه دست یافتند که

بین رفتارهای محیط زیستی با امکانات لازم برای حفاظت از محیط زیست همبستگی مثبت وجود دارد، جعفرصالحی (۱۳۹۲) در پایان‌نامه خود به این نتیجه دست یافت که بین عامل امکانات و فرصت‌ها با رفتارهای محیط زیستی گردشگران همبستگی ندارد.

نتیجه مدل رگرسیون گام به گام نشان داد که متغیر ارزش‌های محیط زیستی اولین متغیری است که وارد مدل شده و در مقابل، متغیر امکانات آخرین متغیری که وارد مدل شده و کمترین تأثیر آماری را در تبیین تغییرات متغیر وابسته دارا می‌باشند. بدست آمدن چنین نتیجه‌ای ضرورت توجه به ترویج ارزش‌های محیط زیستی برای دست یابی به رفتارهای محیط زیستی مسؤولانه و در راستای حفاظت از محیط زیست بیش از پیش را نشان می‌دهد.

بدین ترتیب، همانطور که در تحقیقات پیشین نیز مطرح شد، تحقیق حاضر نیز نشان داده است که در تعیین رفتارهای محیط زیستی گردشگرانی که از پارک جنگلی نور بازدید می‌کنند، عوامل متعددی در شکل‌گیری و توسعه‌ی رفتارهای محیط زیستی در بین گردشگران نقش دارند. در عین حال، نقش ارزش و نگرش محیط زیستی بیش از سایر متغیرهاست. در حقیقت، ارزش‌ها پایه‌های رفتاری افراد را تشکیل می‌دهند و با تغییر جهت آنها به سمت حفاظت از محیط زیست، می‌توان انتظار داشت که شاهد نوعی رفتار دوستانه با محیط زیست باشیم. علاوه بر این، ارزش‌های می‌توانند نقش مهمی در شکل‌گیری نگرش مثبت به محیط زیست داشته باشند. به گونه‌ای که این نوع نگرش مثبت در تقویت و توسعه‌ی رفتارهای محیط زیستی عملکردی مثبتی از خود نشان می‌دهند. بدین ترتیب، برای توسعه و تقویت رفتارهای محافظ محیط زیست در بین گردشگران می‌توان به تقویت آن دسته از ارزش‌هایی پرداخت که حامی محیط زیست می‌باشند. علاوه بر این، با ایجاد نگرش نوین محیط زیستی از طریق آموزش گردشگران، به حفظ محیط زیست طبیعی کمک نمود.

منابع

۱. ابراهیم زاده، عیسی؛ کاظمی، شمس‌الله و اسکندری ثانی، محمد (۱۳۹۰). برنامه‌ریزی استراتژیک توسعه‌ی گردشگری با تأکید بر گردشگری مذهبی (مطالعه‌ی موردی: شهر قم). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، شماره ۷۶: ۱۱۵-۱۴۱.
 ۲. حیدری، رحیم؛ صفرپور، میثم و آذری، مهدی (۱۳۹۲). بررسی و تحلیل الگوی رفتاری گردشگران در دسترسی به جاذبه‌های شهری با استفاده از GIS مطالعه‌ی موردی: شهر شیراز. *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، سال ۴، شماره ۱۲: ۱-۲۲.
 ۳. حقیقتیان، منصور؛ پورافکاری، نصرالله و جعفری نیا، غلامرضا (۱۳۹۱). تاثیر رفتارهای اجتماعی زیست محیطی بر توسعه‌ی اجتماعی (مورد مطالعه: کارکنان پارس جنوبی(عسلویه))، *مجله مطالعات توسعه‌ی اجتماعی ایران*، سال ۵، شماره ۱: ۱۵۲-۱۳۵.
 ۴. خانی، فضیله؛ قاسمی، ابوطالب؛ جانی، سمیه و قنبری نسب، علی (۱۳۸۸). بررسی اثرات گردشگری ساحلی با تکیه بر نظر سنجی از خانوارهای روستایی (مطالعه‌ی موردی: روستای چمخاله، شهرستان لنگرود)، *فصلنامه جغرافیای انسانی*، سال ۱، شماره ۴: ۶۴-۵۱.
 ۵. زاهدی، شمس‌السادات (۱۳۸۵). *مبانی توریسم و اکوتوریسم، با تأکید بر محیط زیست*، تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
 ۶. صالحی، صادق (۱۳۸۹). رفتارهای زیست محیطی، دانش زیست محیطی و تحصیلات، *علوم تربیتی*، سال ۶، شماره ۳ و ۴: ۲۲۰-۲۰۱.
 ۷. صالحی، صادق؛ قدمی، مصطفی و همتی گویمی، زهرا (۱۳۹۲). بررسی رفتارهای محیط زیستی در بین گردشگران ساحلی (مطالعه‌ی موردی: گردشگران ساحلی شهر بوشهر در ایام نوروز)، *فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه‌ی گردشگری*، سال اول ۱ شماره ۳: ۵۸-۳۵.
 ۸. صالحی، صادق؛ پازوکی نژاد، زهرا و امام‌قلی، لقمان (۱۳۹۲). آموزش و پرورش و محیط زیست (نگرش، آگاهی و رفتارهای زیست محیطی دانش آموزان)، *علوم تربیتی*، سال ۶، شماره دوم: ۱۹۰-۱۷۱.
 ۹. صالحی، صادق و قائمی اصل، زهرا (۱۳۹۲). بررسی رابطه آموزش زیست محیطی و رفتارهای حفاظت از محیط زیست (مورد مطالعه: دانش آموزان دبیرستان‌های دخترانه شهر بابل)، *آموزش محیط زیست و توسعه‌ی پایدار*، سال ۱، شماره ۳: ۷۹-۶۷.
 ۱۰. جعفرصالحی، سحر (۱۳۹۲). شکاف نگرش، دانش و رفتار محیط زیستی گردشگران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران.
 ۱۱. عقیلی، سید محمود؛ خوش‌فر، غلامرضا و صالحی، صادق (۱۳۸۸). سرمایه اجتماعی و رفتارهای زیست محیطی مسؤلانه در شمال ایران (مطالعه‌ی موردی: استان‌های گیلان، مازندران و گلستان)، *مجله علوم کشاورزی و منابع طبیعی*، سال ۱۶: ۱-۱۶.
 ۱۲. کریم‌زاده، سارا (۱۳۸۹). *بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رفتارهای محیط‌زیستی (مصرف انرژی)*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جامعه‌شناسی، استاد راهنما: دکتر صادق صالحی، دانشگاه پیام‌نور، واحد تهران.
13. Arcury, A.T. (1990). Environmental attitude and environmental knowledge, **Human Organization**, 49: 300-304.
14. Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change, **Psychological Review**, 84(2): 191-215.
15. Barr, S., Ford, N.J. and Gilg, A.W. (2003). **Attitudes toward Recycling Household Waste in Exeter**, Devon: Quantitative & Qualitative, 3-4.

16. Corraliza, J., Berenguer, A., Jaiene. (2000). Environmental values, beliefs and actions (A situational approach), **Environment and Behavior**, 23: 832-848.
17. Dietz, T., Fitzgerald, A. and Shwam, R. (2005). Environmental values, **Annual Review Environmental Research**, 30: 335-372.
18. Dunlap, R.E. and Michelson, W. (2002). **Hand Book of Environmental Sociology**, New York: Greenwood Press.
19. Hall, P., Edition. Stephan F. (1994). Witt and Luie Management Handbook, Second.
20. Holjevac, A.I. (2003). A Vision of tourism and the hotel industry in the 21st century, **Hospitality Management**, 22(2): 129-134.
21. Kollmuss, A. and Agyeman, J. (2002). Mind the gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to proenvironmental behavior?, **Environmental Education Research**, 8(3): 239-260.
22. Mensah, I. and Dei Mensah, R. (2013). International Tourists' Environmental Attitude towards Hotels in Accra, **Research in Business and Social Sciences**, 3(5): 444-455.
23. Pietikäinen, J. (2007). **Slow Start at The Beginning of The Recycling Chain – How to Make Consumers Recycle Their Mobile Phones?**, Master's Thesis, University of Helsinki, Faculty of Biosciences, Department of Biological and Environmental Sciences.
24. Puhakka, R. (2010). **Nature Tourists' Concern for the Environment and Response to Ecolabels in Oulanka National Park**, Nordia Geographical Publications.
25. Salehi, S. (2008). **A Study of Factors Underpinning Environmental Attitudes and Behaviours**, Phd. The University of Leeds
26. Stern, P.C. (2000). Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior, **Journal of Social Issues**, 56(3): 407-424.
27. UNWTO. (2007). **Tourism Highlights**, 2007 Edition, Available in www.unwto.com.